

9. Мамедов Н. М. Моделирование и синтез знаний / Н. М. Мамедов. – Баку : Элм, 1978. – 97 с.
10. Новик И. Б. Гносеологическая характеристика кибернетических моделей / И. Б. Новик // Вопросы философии. – 1963. – № 8. – С. 91–93.
11. Панкина М. Ф. Моделирование как метод познания в лингвистике / М. Ф. Панкина // Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2006. – № 1 (1). – С. 98–102.
12. Синявская Е. В. Моделирование как метод научного познания / Е. В. Синявская // Вестник Сургутского государственного педагогического университета. – 2013. – № 3. – С. 192–196.
13. Турсунов К. Ш. Моделирование как метод познания / К. Ш. Турсунов, Ч. Х. Тошпулатов // Молодой ученый. – 2015. – № 9 (89). – С. 1200–1203.
14. Уёмов А. И. Логические основы метода моделирования / А. И. Уёмов. – М. : Мысль, 1971. – 312 с.
15. Федотова О. С. Когнитивное моделирование как метод познания и изучения объекта в научных исследованиях / О. С. Федотова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2015. – № 4–2 (46). – С. 199–202.
16. Шведова Н. Ю. Местоимение и смысл / Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1998. – 176 с.
17. Шнякина Н. Ю. Моделирование ситуации познания запаха (на материале немецкого языка) / Н. Ю. Шнякина // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия : Лингвистика. – 2014. – Т. 11. – № 2. – С. 52–61.
18. Шнякина Н. Ю. Этапы моделирования событийного концепта (на примере вербализованной ситуации познания запаха) [Электронный ресурс] / Н. Ю. Шнякина // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 2. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/122-21340>
19. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М. : Наука, 1966. – 29 с.

Шнякіна Н. Ю. Моделювання у сфері вивчення ментальних репрезентацій.

У статті на матеріалі німецької мови робиться спроба опису методу когнітивного моделювання подієвого концепту як одного з видів ментальних репрезентацій.

Ключові слова: моделювання, модель, ментальна репрезентація, подієвий концепт, категорія, категоріальна сітка.

Shnyakina N. Y. Modeling in the study of mental representations.

On the material of German, the article deals with the method of cognitive modeling of event – concept as one of the types of mental representations.

Keywords: modeling, model, mental representation, event - concept, category, categorical net.

Шутова М. О.

Київський національний лінгвістичний університет

РЕКОНСТРУКЦІЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ АНГЛІЙЦІВ І УКРАЇНЦІВ ПРО ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ

У статті реконструйовано стереотипні уявлення англійців та українців про їхню доброзичливість як домінуючу рису характеру. За допомогою лінгвосеміотичної процедури реконструкції внутрішньої форми образних мовних позначень (стереотипних фразем) цієї характеристики виявлено джерела образності й мотивацію зовнішньої форми фразеологізмів як фіксаторів етнокультурних стереотипів в англійській та українській мовах.

Ключові слова: реконструкція, знак культури, етнокультурний стереотип, ономазіологічний мотив.

Сучасна лінгвосеміотика дедалі демонструє тенденцію до її взаємодії з зіставною лінгвокультурологією, крізь призму якої видається можливим розкриття

національно-мотивованої специфіки мовних знаків однієї культури на тлі іншої (Н. Пашкова). Така постановка проблеми засвідчує актуальність порушеної у статті проблеми реконструкції уявлень різних етносів (англійського й українського) про таку рису національного характеру, як доброзичливість.

Не подаючи широко у цій статті ступінь розробки проблеми вивчення стереотипів загалом [23], зосередимося одразу на конкретних методологічних положеннях, які є принциповими для розкриття знакової природи етнокультурних стереотипів загалом та їх мотиваційної основи у конкретній лінгвокультурі зокрема.

Мета статті – реконструювати джерела образності стереотипних фразем і мотивацію їх зовнішньої форми як фіксаторів етнокультурних стереотипів про доброзичливість англійців і українців.

У своїй праці “Этнос и этнография” Ю. Бромлей, розглядаючи стереотипи поведінки як знаки культури, висловлює такі припущення: 1) стереотипи поведінки (як і поведінка загалом), насамперед, належать до соціальних феноменів, а тому поведінка людини у суспільстві зумовлена особливостями соціальної організації, соціокультурними механізмами; 2) поведінка варіативна як у діахронії, так і в синхронії (тобто в історичному і етнічному просторах); 3) стандарти поведінки корелюють зі стратифікацією суспільства на певному етапі його розвитку. Відтак, кожна соціальна, гендерна, вікова, етнічна, конфесійна, професійна тощо групи і субкультури характеризуються властивими їм стереотипами поведінки [3, с. 230].

При цьому варто зазначити, що ці три загальні положення конкретизуються у разі залучення етнокультурного підходу до аналізу стереотипів поведінки, і тоді розуміння і витлумачення стереотипів звужується до поняття **етнокультурних стереотипів**.

З огляду на це, етнокультурні стереотипи варто аналізувати у трьох аспектах: 1) як знаки культури загалом, 2) як знаки конкретної культури і 3) як знаки певної мови. Перший аспект стосується емпірично спостережуваного фрагмента продуктів традиційно-побутової культури (А. Байбурін), другий – спрямований на їх вивчення як артефактів, що кореняться у сфері буденної свідомості носіїв конкретної мови, тобто є продуктами (структурами) концептуальної свідомості (Т.С. Толчеева), а третій – пов'язаний із розглядом їх як продуктів мовної свідомості представників свого етносу (О. Березович).

Як конструкти традиційно-побутової культури і водночас як артефакти концептуальної і мовної свідомості, етнокультурні стереотипи поведінки стали об'єктом вивчення в етнолінгвістиці з позицій когнітивного підходу (Є. Бартмінський, С. Толстая та ін.). Проте, для комплексного розкриття їх лінгвoseміотичної природи необхідним є залучення процедури реконструкції внутрішньої (ономасіологічний аналіз) і зовнішньої (семасіологічний аналіз) форми, яка дасть змогу виявити мотиваційну основу цієї знаковості.

Цей методологічний підхід є принциповим, адже він передбачає розгляд етнокультурних стереотипів поведінки як знаків, реалізованих у конкретній поведінці мовців, – представників своєї культури, і як структур свідомості (фреймів, концептів, сценаріїв поведінки – статичних та динамічних), що вербалізуються в мовних знаках, – насамперед, фразеологічних.

Прокоментуємо погляди учених щодо формування культурної семантики у мовному знакові й зокрема такому, що набув статус стереотипних формул. Виходячи із розуміння того, що виражальні особливості звукового оформлення мовного знака (“слова-знака”) завжди знаходять своє відображення в лексичному значенні (“слові-значенні”) та визнаючи наявність внутрішнього змісту слова-знака, факту, що слово-

знак виражає ще дещо, крім самого себе, М. Комлев вказує на наявність культурного компонента значення. Слова мови як соціального явища завжди несуть на собі відбиток життя суспільства, його матеріальної і духовної культури [9, с. 46]. Спираючись на ідеї Р. Ладо та Ч. Фріза про те, що культурне значення є частиною мовного значення, М. Комлев у своїй значно пізнішій праці називає його культурно-цивілізаційним [10, с. 192]. Цей компонент відображає залежність семантики мови від культурного середовища її носіїв. Про культурний складник можна говорити і на рівні значення мовної одиниці [15, с. 55–65], і на рівні її форми [10, с. 7–11].

Розглядаючи етнокультурні стереотипи в першому аспекті, про який ми вище зазначали, тобто, перш за все, як знаків культури загалом, слід сказати, що їхнім підґрунтям у цьому разі є міфопоетичні й релігійні уявлення мовців.

Як же відбувається стереотипізація, а відтак, і культурна семіотизація поведінки людини? Кожне суспільство у процесі взаємодії із зовнішнім середовищем накопичує певний досвід, який транслює наступним поколінням. Передача інформації відбувається двома шляхами: генетичним і негенетичним. Неспадкова інформація передається у процесі соціалізації і цілком заснована на вченні. Зберігання, акумуляція і передача соціальної інформації передбачає, по-перше, її впорядкування і, по-друге, відбір найбільш значущих фрагментів. Ці функції забезпечує механізм стереотипізації, за допомогою якого накопичена інформація стає не просто знаннями, але організованим досвідом, який завдяки наявності структури передається в часі. Тобто, така інформація закріплюється у нашій свідомості у формі різних структур знання: фреймів, концептів, сценаріїв, з-поміж яких і етнокультурні стереотипні сценарії поведінки. Це вже другий аспект аналізу етнокультурних стереотипів як продуктів концептуальної свідомості, де увиразнюється їх національна маркованість і соціальна детермінованість, які мають регулятивний характер.

Регулятивний характер етнокультурних стереотипів зближує їх з поняттям соціальної норми. Не будемо розглядати глибоко поняття норми, прокоментуємо лише її співвідношення зі стереотипами поведінки.

Етнічні особливості увиразнюються і в глибинній, і в поверхневій структурах стереотипів поведінки. Але якщо виявлення загального та особливого у зовнішньому боці стереотипу не викликає особливих труднощів, то аналогічні процедури по відношенню до внутрішньої, змістової сторони стереотипу досить складні, оскільки ця сфера не обмежується прагматичним змістом або мотивуванням і, як правило, ускладнена побутовими, етичними, релігійними й іншими уявленнями [18, с. 12–13].

Виходячи зі сказаного, можна говорити про два аспекти прояву етнічної специфіки у стереотипах поведінки: 1) коли одні й ті ж дії, або одна й та ж поведінка чи її прояв по-різному виражаються у різних етнічних культурах (через різні денотати та їх маркування) і 2) коли один і той же зміст по-різному виражається у вчинках. Звісно, це також має свою специфіку вираження в мовах, зокрема через різні переосмислення поведінки людини, схарактеризованої шляхом метафор, порівнянь і фразеологічних формул.

Відтак, проаналізуємо такі стереотипні уявлення англійців і українців про ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ, бо в більшості досліджень, де історики, культурологи, етнографи, антропологи намагалися сконструювати портрети цих етносів, така риса їхніх характерів визначається серед домінантних.

ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ в обох етнокультурах маркує якості характеру англійців і українців, що стійко увиразнилися і закріпилися у фразеологічних стереотипних формо-моделях, передусім, через такі їхні компоненти- субстантиви, як англ. *soul* / укр. *душа* та їхні мотиватори: англ. *heart* / укр. *серце*, які в обох мовах збігаються,

натомість не всі ад'єктиви, що їх супроводжують, є спільними; окремі з них розкривають національну специфіку цієї якості, про які буде сказано нижче.

Як зазначає А. Вежбицька, концепт *Душа*, крім суто релігійного значення, містить у своєму семантичному спектрі широку ідею внутрішнього життя людини, передусім її емоційно-психічний бік [26, р. 95]. Душа – це один із двох складників людини, яка протиставлена тілу за ознакою належності до духовного, трансцендентного, невидимого світу. На думку О. Д. Шмельова, душа загалом як універсальна субстанція є “вмістилищем” внутрішнього стану людини [22, с. 121]. При цьому цікавими виявляються внутрішньо іманентні перехресні семантичні зв'язки душі й серця, глибинна реконструкція яких дозволяє виявити різноманітні маніфестації цих метафоричних субстантивів у складі розглядуваної групи стереотипних формоделей (табл.1).

Перш за все, глибинна (лінгвосеміотична і культурологічна) реконструкція англ. *soul* / укр. *душа* та їх мотиваторів англ. *heart* / укр. *серце* дає змогу експлікувати ідеографічний “мовний образ душі” як складника автостереотипу англійської і української ДОБРОТИ: англ. *a good soul* / укр. *добра душа*, англ. *honest/kind/simple soul* / укр. м'який серцем, англ. *big heart* / укр. *добре серце*.

Припускаємо, що формування цих стереотипних образів англійців і українців відбувалося поступово, підґрунтям яких були міфолого-релігійні витoki понять душа, дух тощо.

За спостереженнями Л. Гнаповської, “уся ідеологія кельтських друїдів пов'язана з вірою в безсмертя душі та її нескінченні переселення. Згідно з даними етнографів та істориків, кельти також вірили в можливість людини щоразу відроджуватися в інших тілах під одним і тим самим або під іншим іменем, не зберігаючи спогадів про це. Крім віри в наявність “двійника” людини, її “дублікату”, який після смерті вів незалежне існування, кельти також уважали, що наявна ще одна субстанція, що подовжує життя людини після її фізичної смерті, – дихання, подув, повівання. Тому синонімом до слова *soul* – “душа” у словниках англійської мови подається слово *spirit* – “дух”” [4].

Наведені приклади дають підстави вважати необґрунтованими думки про те, що в англійців начебто “немає поняття душі, а існує концепт *Understatement*, який перекладається як “стриманість”, “недомовлене висловлення” [25]. Інша річ, що західна душа більш упорядкована, раціоналізована, організована розумом цивілізації, ніж українська, в якій завжди є ірраціональний елемент. Українці більш схильні до спілкування, ніж люди західного світу. Напевно, тому англійського відповідника української фраземи *широка душа / серце* у словниках не зафіксовано.

Одним із основних значень слова *душа* в українській мові також є релігійне [СУМ11, т. 1, с. 750]. Словники подають його як сему, складник значення ‘внутрішній психічний стан людини, з її настроєм, переживаннями й почуттями’ [там само].

Для типового англійця характерна розсудливість, поміркованість, тому англ. *body* протиставляється не душі, а розуму *mind* [21], що відображає властиве для західної культури акцентування розумного (раціонального) начала в людині – стриманість та практичність, на відміну від українця, для якого вагоме місце в національній системі цінностей займає духовність: душа як місце локалізації психічного світу людини, почуття якої також сконцентровані в її душі.

Таблиця 1

Фразеоформули як фіксатори етнокультурних стереотипів
англійців і українців про їхню доброзичливість

Англійські фразеоформули	Переклад			Українські фразеоформули
	буквальний	еквівалентний	описовий	
KIND HEART	добре серце	добре серце	добре серце/ людина	ШИРОКЕ СЕРЦЕ М'ЯКИЙ СЕРЦЕМ
BIG HEART	велике серце	добре серце	добра людина	ЩИРЕ СЕРЦЕ
OPEN HEART	відкрите серце	щире серце	великодушний/ добрий/ відкритий/ щирий	ЩИРЕ СЕРЦЕ
GOOD SOUL	хороша душа			ВІДКРИТА/ ШИРОКА/ДОБРА/ АНГЕЛЬСЬКА ДУША
HEART BLEEDS	серце кров'ю обливається	серце кров'ю обливається	страждати	СЕРЦЕ КРАЄТЬСЯ
HEART IS BREAKING	серце розбивається	серце розбивається	бути вбитим горем	СЕРЦЕ КРОВ'Ю ОБЛИВАЄТЬСЯ/ КРАЄТЬСЯ
HEART MELTS	серце тане	серце тане	бути зворушеним	ДУША/ СЕРЦЕ ТАНЕ
HEART SMITES	серце вражається	серце картається	серце картається	СЕРЦЕ КАРТАЄТЬСЯ
FROM THE BOTTOM OF ONE'S HEART	з глибини серця	від душі/ від чистого серця	широ/ відверто	ВІД УСЬОГО СЕРЦЯ ВІД ДУШІ
TO HAVE GOOD STUFF IN ONE	мати щось добре в комусь	бути добрим	внутрішні риси характеру	МАТИ ДУШУ/ СЕРЦЕ МАТИ БОГА В ДУШІ МАТИ ХРИСТА В ДУШІ МАТИ СЕРЦЕ З ВОСКУ

[Баранцев, с. 483-484, 505]

В українській традиції *душа* протиставляється *тілу* (ідеальне – матеріальне): *душею і тілом, душа прощається (розлучається) з тілом, ледве душа держиться в тілі, душа вилітає з тіла, душа пішла з тіла, душа тримається в тілі.*

Ще глибший ономаціологічний аналіз інших фразем цієї групи свідчить про відмінності у стереотипному сприйнятті свого національного характеру англійцями й українцями, тобто підтверджує стриманість англійців і щирість та емоційність українців. Навіть серед значень слова *good* в англо-українському словнику немає значень “щирий, відвертий, відкритий”, а подаються такі, як “гарний, добрий, приємний, хороший”, акцентуючи увагу на доброті, а не на відкритості/відвертості людини. Тимчасом в українській мові стереотип “щирості українця” розкривається через компонент *відкритості* душі. Фразема *відкрита душа* підтверджує цю думку: *відкрита (розкрита) душа у кого, чия. 1. для кого. Хто-небудь прихильно, щиро ставиться до кого-небудь. 2. для чого. Хто-небудь чулий, чуйний до чогось. Ад’єктив відкритий має значення “незачинений; доступний для всіх бажаючих; прямий, відвертий, щирий; не прихований, не таємний” [СУМ4, т. 1, с. 597].* Про це зазначають також ті дослідники, які теж намагалися представити мовно-культурний портрет англійської й української етноспільнот (А. Вежицька, О. Галинська, Л. Гнаповська, І. Голубовська О. Нуждіна та ін.).

Це підтверджує і наступна формомодель автостереотипу відкритості і щирості характеру українця, представлена дієслівними **фраземами-словосполученнями V + Sub (+ prep + Sub)** в українській мові. В англійській мові було зафіксовано лише один приклад *To have good stuff in one*. Ця група фразем, на нашу думку, має таку особливість, що вони маркують екзистенційну природу української душі та її мотиватора серця, мотиваційним джерелом якої виступає власне сама щира українська людина, а тому уявлення про самих себе українці і стереотипізували у предикативних фразеологічних формомоделях.

Зокрема, за моделлю **V + Sub** в українській мові виявлено фразему *Мати душу / серце* та її фразеологічні варіанти: *Мати Бога / Христа в душі, Мати серце з воску*, що розкривають уявлення українців про доброту, яка, насамперед, як засвідчують приклади, пов'язана з Богом, серцем, Христом.

В англійській мові частковим еквівалентом образного значення українських стереотипних формомоделей є фразема-речення *To have good stuff in one*, яка стереотипізує уявлення англійців про доброту в більш абстрактному формулюванні, ніж в українській мові.

Субстантивні й дієслівні формомоделі, які описують **ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ**, доводять, що англійці є добрими серцем, тимчасом, як українці – не просто щирі, відкриті серцем, але ще й душею.

Другий тип формомоделей, які в своєму образно-семіотичному змісті відображають стереотипні уявлення про **ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ** англійців і українців, представлений **фраземами-реченнями**, що є здебільшого непоширеними конструкціями, які також містять компоненти англ.: *heart/soul* – укр.: *серце/душа*, а саме: *heart bleeds* – *серце кров'ю обливається*; *heart is breaking* – *серце розбивається*; *heart melts* – *серце тане*; *heart smites* – *серце крається*; *from the bottom of one's heart* – *від усього серця*.

В обох досліджуваних мовах образним компонентом цих стереотипних фразем є іменники-соматизми *heart* – *серце*, які збігаються за емоційним та оцінним забарвленням і є еквівалентними. Більшість з цих фразеологічних одиниць мають структуру простого непоширеного іншими компонентами двоскладного речення за формулою **Sub+V** (*Heart bleeds, Heart melts, Heart is breaking, Heart smites*). Проте в одному з англійських прикладів *From the bottom of one's heart* в українському частковому еквіваленті знаходимо безособові речення на зразок: *Щиро. Відверто*, де експліцитно семантизується щирість і відвертість українців як характерна ознака їхньої доброзичливості.

На **культурно-символічному рівні** знаходимо підтвердження попереднього припущення про те, що формування стереотипних образів англійців і українців про свою доброзичливість відбувалося поступово, підґрунтям яких були міфолого-релігійні уявлення про душу. Синонімом *soul* виступає лексема *spirit*, що походить з латини, означає “дихання” і може бути протлумачена як містична субстанція, яка продовжує життя після смерті тіла [7].

З середини XIV ст. лексема *spirit* набуває значення лексеми *mind* “характер; мислення і почуття; стан розуму; джерело людських бажань”. У середньоанглійській мові “свобода духу” означала “свободу вибору” [7].

Латинське *spirit* простежується у середньофранцузькій мові *esprit* зі значенням “дух, розум” [7]. Німецька лексема *der Geist* етимологічно ідентична англійському *ghost*, яке втратило у XVII столітті велику частину спектру значень, віддавши перевагу латинському *spirit* [8]. Серед основних значень слова *der Geist* у сучасній німецькій

мові словник братів Грімм подає “людський розум (що виникло під впливом церкви у XVI ст.) на противагу божественному духу” [8].

У ментальній сфері існує істотна різниця між концептами HEART та SPIRIT. “Серце”, приймаючи рішення, спрямоване на досягнення конкретних цілей і пов’язане певним чином з самою людиною (відповідає його волі або суперечить їй), “дух” у своєму пориві діє незалежно від людини як щось часткове, що йому вже не належить [24, с. 40].

Тому англійська душа *soul* протиставляється розуму *mind* і свідчить про те, що для типового англійця все ж таки характерними є розсудливість та поміркованість, а відтак, раціональна доброта.

Лексема *душа* в українській мові етимологічно споріднена з лит. *dvasià* “дух, дихання”; значення її розвивалося аналогічно з лат. *ànima* “вітер, подих” – “душа”; у гр. $\psi\acute{\upsilon}\chi\omicron$ “видихаю, дму” [7].

Душа – орган внутрішнього життя людини, усього того, що не пов’язане безпосередньо ані з фізіологією, ані з інтелектом [19, с. 15].

В українському культурному ареалі *Душа* виступає символом внутрішнього психічного світу людини, місцем локалізації її емоцій і “високих” бажань, пов’язаних із задоволенням духовних потреб. Фразеологія стереотипізувала уявлення українців про себе у стані радості, задоволення: *душа радіє, тішиться, болить, поривається, тривожиться, не приймає*. Душа відає не лише емоціями, а й думками, бажаннями, схильностями і преференціями людини: *душа не лежить до кого / чого* – “немає прихильності, симпатії до кого-небудь, не подобається хтось, щось”; *скільки душа забажає* – “багато, без будь-яких обмежень”; *як душа забажає* – “як хто-небудь вважає за потрібне, за власним вибором”.

Для українського народу, на першому місці якого перебуває духовність, “душа” – головне, стрижневе поняття, яке переважає над раціональним, розумовим. В українській лінгвокультурі *душа* – це “alter ego” людини, головний регулятор її психічного, емоційного життя, про що заявляли українські мислителі (Г. Сковорода, Д. Чижевський та ін.). І. Голубовська, спираючись на їхні спостереження, теж обґрунтовує емоційність (навіть сентиментальність), чутливість та ліризм, властиві психічному складу українця [5, с. 410]. Англійське суспільство, навпаки, в основу свого існування ставить здоровий глузд, практицизм, які загалом вважають основою Західної ментальності [6].

Виходячи з положення про те, що кожна мова концептуалізує навколишню дійсність по-своєму, можна співвіднести особливості стереотипізації духовно-ментальної сфери англіців та українців.

Англійський концепт SOUL збігається з українським ДУША в суто релігійному уявленні про душу як цінність, яку потрібно зберегти, врятувати, але можна й втратити; а також в уявленні про душу як центр людських почуттів та думок, характерних якостей людини. Обидва концепти інтерпретують на понятійному рівні осередок почуттів та думок людини, вони антропоморфізовані, тобто можуть здійснювати ті ж дії, що і людина (пор. *душа радіє, тішиться, співає; серце крається; heart bleeds, melts, is breaking*) [20, с. 227, 228, 313]. Але *soul* не має внутрішньої динаміки, не несе інформацію про моральні цінності. В англійській мові зафіксовано лише один фразеологізм з таким компонентом *good soul*. Еквівалентних антропоморфізованих метафор на основі *soul* в англійській мові не знайдено. Натомість мотиватор *heart* як фізичний орган тіла виступає осередком почуттів людини.

Англійський філософ Джон Локк вперше формулює принцип емпіризму, за яким свідомість, психіка, душа – це “чиста дошка” (лат. *tabula rasa*), на яку досвід

через чуттєве сприйняття наносить знаки [11]. Утім, за висновками М. Скаб [14, с. 119–120], українська душа – це істота / людина, душа – це внутрішній стан людини, душа – життя, душа – частина людини, тому в українських стереотипних фраземах душа антропоморфізована [там само, с. 380].

Соматизм *серце* як ключове слово також має широке тлумачення, в якому закодована культурна традиція англійців й українців. Як для англійців, так і для українців *heart / серце* є осередком почуттів та переживань; воно є центром духовного життя людини. Етимологія лексем *heart / серце* підтверджує таку думку.

Heart походить від прагерманського слова *khertan*, яке, у свою чергу, утворилося від протоіндоєвропейської основи *ker-* “голова” і збігається з латинським *cor*, грецьким *kardia* і російським *сердце*. [<http://www.etymonline.com/index.php?term=heart>]. Так і в українській мові СЕРЦЕ споріднене з латинським *cor* і грецьким *kardia* [7, с. 222].

В Академічному тлумачному словнику української мови знаходимо: серце – орган людини як символ зосередження почуттів, настроїв, переживань [СУМ11, т. 9, с. 141].

У сучасних тлумачних словниках [11, т. 9, с. 141; 4, т. 4, с. 116] визначення слова *серце* включає широкий спектр значень: від образу, що має емоційне забарвлення (наприклад, серцевий – належить до серця, добрий, чутливий; сердечно – щиро, від душі; сердега – той, кого жаліють, кому співчують; серцевина – середина стовбура, сердити – гнівити, сердитися – почувати гнів, безсердечний – нечутливий, жорстокий; до символу, що репрезентує внутрішній центр духовного життя людини: “... дух, душа; осереддя життєвих сил людини; сукупність відчуттів, думок та почуттів; помисел, думка”.

Порівняльні дослідження показують, що в індоєвропейських мовах слова, що виражають поняття *серце* своїм корінням вказують на поняття *центр, середина* [12, с. 155], що можна пояснити універсальністю тілесного досвіду мовців. Відповідно, у структуру соматизму *heart/серце* входять такі змістові характеристики: орган тіла; центральна частина тіла; місце зберігання почуттів і емоцій; пам’ять [1].

Реконструюючи ці фразеоформули в кожній із мов, виходимо на ономасіологічний мотив – щирості українців та раціональності англійців.

Такі спостереження підтверджують сформовані стереотипи про стриману доброзичливість англійців та щирість й відкритість, добродушність українців.

Таким чином, аналіз стереотипних фразем підтверджує, що для типового англійця характерними є розсудливість та поміркованість, а відтак, раціональна доброта. Це відображає властиве для західної культури акцентування розумного (раціонального) начала в людині – стриманість та практичність, на відміну від українця, для якого вагоме місце в національній системі цінностей займає душа як місце локалізації психічного світу людини, почуття якої також сконцентровані в душі.

Перспективами подальших досліджень є аналіз інших стереотипів про якості національних характерів англійців і українців.

Л і т е р а т у р а

1. Безрукова А. Концептуалізація світу у фразеологізмах з компонентом HEART/СЕРЦЕ в англійській та українській мовах [Електронний ресурс] / А. Безрукова. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2013/visnuk_7.pdf
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Психологія людських взаємин / Ерік Берн. – К. : ЛІТУР, 2002. – 576 с.
3. Бромлей Ю. В. Этнос и этнография / Юлиан Владимирович Бромлей. – М. : Наука, 1973. – 230 с.

4. *Гнаповська Л. В.* Текст імені в тексті культури: антропонімічні етюди / Л. В. Гнаповська // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – Вип. 22. – К. : КНЛУ, 2011. – С. 10–19.
5. *Голубовская И. А.* Этнические особенности языковых картин мира : [монография] / Ирина Александровна Голубовская. – К. : ИПЦ “Киевский университет”, 2002. – 293 с.
6. *Гунина Л. А.* Этноспецифические концепты как отображение национального характера / Л. А. Гунина // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2009. – № 97. – С. 169–175.
7. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [гол. ред. О. С. Мельничук] // АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1982.
8. *Івашкевич Л.* Лінгвістичні аспекти категоризації поняття духу в німецькій мові [Електронний ресурс] / Л. Івашкевич. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mik_2011_14_5_27.pdf.
9. *Комлев Н. Г.* О культурном компоненте лексического значения слова / Н. Г. Комлев // Вестник МГУ. – 1966. – (Серия 9). – № 5. – С. 43–50.
10. *Комлев Н. Г.* Слово в речи : денотативные аспекты / Николай Григорьевич Комлев. – М. : Изд. МГУ, 1992. – 192 с.
11. *Кремень В.* Філософія: мислителі, ідеї, концепції : [підручник] / В. Кремень, В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
12. *Маслова В. А.* Лингвокультурология / Валентина Авраамовна Маслова. – М. : Academia, 2001. – 204 с.
13. *Пашкова Н. І.* Номінативні моделі концепту ДІМ як матеріального артефакту карпатського ареалу балкано-слов'янського етномовного континууму : [монографія] / Надія Ігорівна Пашкова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – 403 с.
14. *Скаб М.* Християнське уявлення про душу людини крізь призму української мови / М. Скаб // Християнство і українська мова : [матеріали наук. конф.]. – Львів, 2000. – С. 273–279.
15. *Солодуб Ю. П.* Национальная специфика и универсальные свойства фразеологии как объект лингвистического исследования / Ю. П. Солодуб // Филологические науки. – М. : Высшая школа, 1990. – № 6. – С. 55–65.
16. СУМ11 – Словник української мови : в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда] // АН УРСР. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
17. СУМ4 – Словник української мови : в 4 т. / [упоряд. Б. Грінченко]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958.
18. *Топоров В. Н.* Первобытные представления о мире (общий взгляд) / В. Н. Топоров // Очерки истории естественно-научных знаний в древности. – М. : Наука, 1982. – С. 12–13.
19. *Урысон Е. В.* Дух и душа: к реконструкции архаичных представлений о человеке / Е. В. Урысон // Логический анализ языка: образ человека в культуре и языке. – М., 1999. – С. 11–25.
20. ФСУМ – Фразеологічний словник української мови : в 2 т. / укл. В.М. Білоноженко [та ін.] // АН України. Ін-т укр. мови. – К. : Наукова думка, 1993. – Кн. 1. – 528 с.; Кн. 2. – 980 с.
21. *Шамарова С. И.* О семантике древнего слова – теонима и его этимологии на примере концепта “душа, дух” / С. И. Шамарова // Филологические науки в России и за рубежом : [материалы II междунар. науч. конф. г. Санкт-Петербург, 2013]. – СПб. : Реноме, 2013. – С. 78–80.
22. *Шмелев А. Д.* Русский язык и внеязыковая действительность / Александр Дмитриевич Шмелев. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 496 с.
23. *Шутова М. О.* Реконструкція фактів етнокультури від архетипів до стереотипів / М. О. Шутова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : [збірник наукових праць] / [відп. ред. Корбозерова Н. М.]. – К. : Логос, 2014. – Вип. 25. – С. 508–522.
24. *Яковенко Е. Б.* Сердце, душа и дух в английской и немецкой картине мира (опыт реконструкции концептов) / Е. Б. Яковенко // Логический анализ языка: образ человека в культуре и языке. – М., 1999. – С. 39–50.
25. *Mikes G.* How to Be an Alien. A Handbook for Beginners and More Advanced Pupils [Electronic Resource] / George Mikes. – London; N.Y. : Wingate, 1946. – Mode of Access : <http://f2.org/humour/howalien.html>
26. *Wierzbicka A.* Semantics, Culture and Cognition. Universal Human Concepts in Culture. Specific Configurations / Anna Wierzbicka. – N.Y.; Oxford : Oxford University Press, 1992. – VIII. – 487 p.

Шутова М. А. Реконструкція етнокультурних стереотипів англичан и українців о доброжелательности.

В статье реконструированы стереотипные представления англичан и украинцев об их доброжелательности как доминантной черты характера. С помощью лингвосемиотической процедуры реконструкции внутренней формы образных языковых обозначений (стереотипных фраз) этой характеристики выявлены источники образности и мотивацию внешней формы фразеологических знаков как фиксаторов этнокультурных стереотипов в английском и украинском языках.

Ключевые слова: реконструкция, знак культуры, этнокультурный стереотип, ономазиологический мотив.

Shutova M. A. Reconstruction of Ethnic and Cultural Stereotypes of the British and Ukrainian about Goodwill.

The article deals with the reconstruction of stereotypes of the British and Ukrainian about their goodwill as a dominant trait. The source imagery and motivation of external form as phraseological signs as braces of ethnic and cultural stereotypes in English and Ukrainian languages have been identified with the help of linguistic and semiotic procedure of reconstruction of inner form of imagery of language signs (stereotypical phrases) of its characteristics.

Keywords: reconstruction, sign of culture, ethnic and cultural stereotypes, onomasiological motive.

Ярич М. В.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ПУРИЗМ ЯК ОДНА ЗІ СФЕР ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ LANGUAGE/МОВА

Стаття присвячена вивченню мовного пуризму як однієї зі сфер вираження концепту LANGUAGE/МОВА. Визначено поняття пуризму як напряму в мовній політиці Англії, спрямованого на вилучення з мови іношомовних елементів. Розглянуто питання виникнення і розвитку пуризму в Англії і його основні види. Для визначення домену Пуризм проаналізовано супровідні до лексеми імені-концепту дієслова, іменники та прикметники як засоби текстової репрезентації образності й змісту концепту LANGUAGE/МОВА на основі його актуалізації у статтях із британських журналів.

Ключові слова: пуризм, концепт, домен, мовний стандарт, норма мови.

Мова як феномен і атрибут людської діяльності завжди цікавила суспільство загалом та людину зокрема. На основі мовної здатності людина оцінює свою і чужу мову, спілкується з іншими людьми, виражає своє ставлення до мови. Це відношення може бути або простою цікавістю, яка виражається через мовну гру, або випадком мовного пуризму, який полягає в неприйнятті тих чи інших форм запозичень і вивчення якого становить актуальність цього дослідження.

Кожна мова зазнає тих чи інших змін під впливом історичних подій, фактів, соціального і психологічного розвитку народу, його культури. З плином часу засвоюються мовні одиниці інших країн через політичні, економічні, соціальні зв'язки. Ці екстралінгвістичні фактори є вагомою причиною виникнення проблеми пуризму (чистоти мови). Людей, які не просто цікавляться мовною діяльністю, але й намагаються її змінити, називають мовними пуристами. Питання, що стосуються пуристичної діяльності, а також виникнення, розвитку пуризму у сучасній Англії досліджували такі вчені, як Л. С. Жукова, М. Е. Геерс, N. Langer, G. Tomas.

Метою статті є інтерпретація пуризму як однієї зі сфер вираження концепту LANGUAGE/МОВА.